

Mermer Adası'nda Simalar

Nedendir bilinmez, Marmara Adası'nı içselleştirerek sevmiş birçok kültür ve sanat simasından hiçbir kaynakta veya platformda yüksek sesle bahsedilmez. Bu önemli insanlardan bazı- larını adada yüz yüze tanıma fırsatını buldum, bazılarına ise tevellüdüm nedeniyle yetişemedim. Ancak, çeşitli uğraşlar sonucunda bütünleyebildiğim araştırmalardan ve dinlediğim hikâyeler- den sonra birçok yazarın, şairin, ressamın, sporcunun ve gazetecinin adaya kısa süreli misafir olduğunu, adadan etkilendiğini ve uzun yıllar boyunca adada yaşadığını öğrendim.

İstanbul Radyosu'nun ve Güneş Spor Kulübü'nün kurucularından, ilk spor spikerimiz ga- zeteci Eşref Şefik¹, Marmara Adası'nın en tanınmış simalardan biridir herhalde... Eşref Şefik, yaşlılık döneminde -1970'li yıllardan vefatına kadar- senede altı ay gibi bir süreyle Aba Koyu'na inşa ettiği yazlık evinde yaşamıştır. Eşref Şefik'in oğlu ve efsane kitap koleksiyoneri Şefik Atabey de aynı yazlık evde uzun yıllar komşumuz olmuştur. Çocukluğumdan bu yana Şefik Atabey'in zekası ve özgün kişiliği beni çokça etkilemiştir. Kitap koleksiyonum üzerine ilk tavsiyeleri ve yönlendirmeleri 2000 yılında Şefik Atabey'den aldığımı da not etmeliyim. Ayrıca, Eduardo Galeano'nun müthiş kitaplarını bana tanıtan kişi de Şefik Atabey'den başka biri değildir. Os- manlı İmparatorluğu tarihi ve coğrafyasına ilişkin yabancı dilde -çoğunluğu Avrupa dillerinde- yazılmış kitaplar ve belgeler konusunda en bilgili kişilerden biri olan Şefik Atabey'in 2010 yılın- daki vefatının ardından kitap koleksiyonerliği dünyasında bilgi ve deneyim açısından çok büyük bir boşluk oluşmuştur.² Eşref Şefik'in ve Şefik Atabey'in mezarları Marmara Adası'ndadır.

Eşref Şefik Atabey

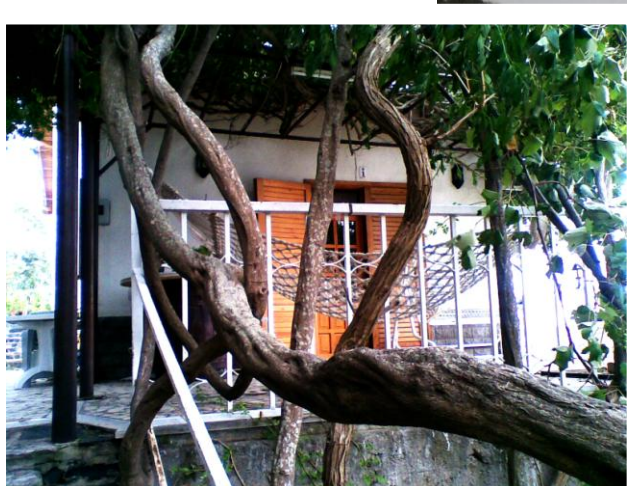
*Atabey Ailesi'nin
Aba Koyu'ndaki Yazlık Evi*

Dr. Memduh Eren, Fenerbahçe formasıyla...

Dr. Memduh Eren'in Aba Koyu'nun tepesindeki dağ evi

Aba Koyu'nda uzun yıllar yaşayan Fenerbahçe Spor Kulübü'nün eski futbolcularından biri de büyük amcam Santrfor Yaşar Yalçınpınar'dır³. 1930'lu yılların sonundan 40'lı yılların ortasına kadar, çubuklu formayı onurla taşıdığı 75 maçta 60 gol kaydetmiştir. Büyük amcam, 1998 yılındaki vefatına kadar Aba Koyu'ndaki yadigâr evimizde hayatını sükûnet içerisinde sürdürmüştür.

Aba Koyu kapsamında son olarak şunu da hatırlatmak gerekir: 1950'li yılların ortasında, Ahmet Esat Tomruk'un (İngiliz Kemal'in)⁴ kısa bir süre Aba Koyu'nun girişinde yer alan bir evde yaşadığı rivayeti Marmara Adası'nda yaygındır. Ancak, bu söylencenin kaynağını, sebebini bulabilmek ya da doğruluğunu kanıtlayacak bir belgeye ya da kişiye ulaşmak mümkün değildir.

1950-70 yılları arasında Marmara Adası'na edebiyat çevreleri tarafından özel bir değer verilmiştir. Şair Oktay Rifat ve ailesinin yaz tatillerini Marmara Adası'nda geçirdiğini, Oktay Rifat'ın oğlu Samih Rifat tarafından kaleme alınan *Ada*⁵ adlı zarif kitaptan öğreniyoruz. Samih Rifat'ın Marmara Adası'ndaki çocukluk ve ilköğrenim anılarını içeren kitaptan bazı bölümler aşağıdadır:

Santrfor Yaşar Yalçınpınar, Fenerbahçe formasıyla...

“1955-64 yılları arasında her yıl yaz aylarını Marmara Adası'nda geçirdim. Annem ve babamla (Oktay Rifat). İlk gittiğimde on yaşındaydım, son gittiğimde on dokuz olmuştum sanırım. Babamın yıllık izin süresiyle, bir ayla sınırlıydı Ada günlerimiz -şimdi bu zaman bana daha uzun geliyor, sanki bütün yazı orada geçirirmişiz gibi; öyle değildi oysa. (...)

Rüzgârlarım vardı, tanırđım: Gündoğrusu, Batı, Karayel. Yosun ve balık kokan Lodos, Dipdiri Poyraz. Gece kalır, ay çıkar: sabaha dek sütliman. Sonra ürperir yavaşça, nereden geldiği belirsiz, esmeye başlar, bir bir yükselir, artar. Öğleye doğru kuzuya keser denizin üstü. Burunlardan savurtma eser; kuytulara hafif esintilerle dolar. Yüzmeye giderim yelin tersine, rüzgâr almayan kumsala: Kole'ye ya da Aba'ya, Tathsu'ya, Manastır'a... Dönüşte oradadır, beni bekler patikanın tepesinde, teknedeysem burundaki kayada. Serinletir, kucaklar, okşar. Sonra yemek, öğle uykusu, Çınaraltı'nda buluşmalar. Rüzgâr hiç durmaz bu arada: kıyıda, sokakta, bahçede, dağda; bir o yana, bir bu yana. Bilmem yaşam mıdır bir burgaçtan esip duran, hafifçecik ya da hoyrat, üstümüze.”

Eşi ve balıkçı Ahmetle Marmara Adasında

Papirüs Dergisi'nin Oktay Rifat bölümünden bir fotoğraf... (Güneş gözlüğü takan çocuk da Samih Rifat olsa gerek...)

İkinci Yeni şiir akımının en derin şairlerinden biri olan Turgut Uyar ile eşi Tomris Uyar'ın bazı tatillerini Marmara Adası'nda geçirdiğini, Erhan Altan'ın Tomris Uyar'la gerçekleştirdiği söyleşileri içeren "Ben Koşarım Aşağlara, Koşarım" ⁶ adlı kitaptan fark ediyorum. Ayrıca, ünlü radyo sunucusu Baki Süha Ediboğlu'nun ⁷ anılarını kaleme aldığı "Bizim Kuşak ve Ötekiler" ⁸ adlı kitapta Turgut Uyar'a ilişkin şu satırlar yer almaktadır:

Turgut Uyar'ı yakından görüp tanışamadım. Dört yıl kadar evvel Marmara Adası'nda uzaktan gördüm. Başka bir ozan arkadaşım onun Turgut Uyar olduğunu söyledi. Orta boylu, sarışınla kumral arası genç bir insan. Ağır ağır yürüyor ve çevresiyle pek ilgilenmiyordu. Her halinde ozan olduğu belliydi. (...)

Edebiyat eleştirmeni Fethi Naci⁹ ve dostları da 1960'ların Marmara Adası'nın sevdalılarındandır. Fethi Naci'nin "Dünya Bir Gölgektir"¹⁰ başlıklı anı kitabından bazı bölümler:

Boğazına düşkün olanlar için Ada'nın en önemli özelliği balığın ve istakozun çok ucuz olması. Marmara Adası'nda herkes bol bol istakoz yiyebilir. Kocaman istakozlar müzayedede 3-5 liraya gidiyor. Yıl, 1962. Müzayedede deyince Marmara'nın kedilerinden söz etmem gerek. Balıkçılar, tuttıkları balıkları ve istakozları getirip müzayedede ile satıyorlar. Müzayedeyi idare eden, müzayedenin başladığını ilan etmek için düdüğünü öttürünce, insanlardan önce kediler koşuyorlar düdüğ sesine. "Kokuyu alınca" değil, "düdüğü duyunca". Böylece Pavlov'un şartlı refleks olayını Marmara'nın kedileri de doğrulamış oluyor.

Marmara, daha çok, 15-20 günlüğüne izin alan, orta halli memurların dinlenme yeri. Yüzmek için, dolmuş yapan motorlarla, Tathsu'ya, Manastır'a gitmek gerek. Manastır çok hoş bir plaj; hiçbir zaman rüzgâr tutmuyor. Denizin üzerine sarkmış kocaman bir çınar ağacı var. Kırk yıl önce keyifli günler yaşamıştık Marmara Adası'nda: Turgut Uyar, Edip Cansever, Arif Damar... (...) Şimdi, Turhan Günay'la, Oya Baydar ve Aydın Engin'le buluşmalarımız, deniz kıyısında akşam yemekleri... (2002) Bunlar güzel anılar olarak kalacak...

Marmara Adası'nda: Fethi Naci, Nuri Akay, Atilla Özkırmı ve Lâle (1996)

(...) O fotoğrafı buldum. 1996'da, Marmara Adası'nda Atilla Ergür'ün öğrencisi Aydın Çukurova çekmişti. Aylardan Temmuz. Lâle'yle tavla oynuyoruz. Atilla Özkırmı seyrediyor. Nuri Akay (balıkçı) objektife bakıyor. Atilla Ergür keyifle gülüyor. Ben pek asık suratlı olduğuma göre galiba Lâle'ye yenilmek üzereyim. Fonda armut, kiraz, kayısı ve zeytin ağaçları. Güneşli bir gün. Ağaç gölgelerinden yararlanmak için tavla masasını ağaçlara iyice yaklaştırmışız. (...)

Yaşar Kemal'in *Ada Üçlemesi*'ni yazarken Marmara Adası ve tarihinden çokça faydalandığı tüm adalılar tarafından dile getirilmektedir. Yaşar Kemal'in 1990'lı yılların ortasından günümüze kadar Marmara Adası'nı her ziyaretinde Kole Burnu'nun tepesinde bulunan en eski motellerden Mola'da misafir olduğunu biliyoruz.

Türkiye'de soyut sanatın öncülerinden olan yontucu Kuzgun Acar'ın¹¹ da hayatının son yıllarında Marmara Adası'nda yaşamayı düşündüğünü, vefatının hemen ardından yayımlanan "Tiyatro Dergisi"nin 32. sayısında Tanju Cılızoğlu'nun satırlarından öğreniyoruz:

(...)Bayrampaşa Belediye Başkanı, Kuzgun'u Antalya'da Haşim İşcan anıtını yaparken tanımış ve bir sohbet sırasında kendi projelerinden söz ederek Atatürk anıtı düşüncesini açmıştı. Kuzgun, "bir iş bulduk!" diye atlamamış işin üzerine, incecik sormuştu Bayrampaşa Belediye Başkanı'na, "Ben kendi kafamın içindeki Atatürk'ü mü yapacağım, sizin kafanızın içindeki Atatürk'ü mü?" Sonra oturmuş anıtın maketini çıkarmış, başta Belediye Başkanı olmak üzere ortaya çıkan anıt maketine kimse, hiçbir Bayrampaşalı "Hayır" dememişti. Marmara Adası Belediye Başkanı Ahmet Enön de Antalya Festival gazetesinden Kuzgun'u tanımış ve Kuzgun, bir hafta sonu soluk almak için Marmara Adasına gittiğinde Kuzgun'a bir heykel için asılmış. Sonunda orada da Bayrampaşa Belediye Başkanı'na sorulan soru sorulmuş, cevap alınmış ve "Balıkçılarla balık ağları çeken" Atatürk anıtı maketi ortaya çıkmıştı.Kuzgun coşkuyla swanmıştı bu anıtlara... Hatta Marmara Adası işini öylesine sevmişti ki "Bu anıt istediğim gibi çıkarsa, en çok bu anıtı özlerim" diyerek yaşamı Marmara Adası'nda kıyıya çekmeyi bile kurmuştu.(...)

1964 yılında Marmara Adası'nın Gündoğdu Köyü'nde (çok eski adıyla Prastos'ta) dünyaya gelen ve hâlâ o güzelim coğrafyada yaşayan sıkı ressam İsmet Değirmeci'yi unutmamak gerekiyor. Değirmeci'nin 2010'da yayımlanan "Gemi Ne Zaman Gelecek?"¹² adlı şiir kitabının arka kapak yazısını Oruç Aruoba kaleme almıştır. Aruoba'nın bakışı ve düşüncesi, Marmara Adası'nın simalarını ve adalı kültürünün özünü kavramak yolunda özel bir sonsöz sayılabilir:

'Hiçbir insan bir ada değildir' diye başlar John Donne, ünlü (Hemingway'i de esinlendirmiş) 'çanlar kimin için çalıyor' konulu vaazına.

Doğrudur. Bir ada değildir hiçbir insan; yapayalnız, tek başına, değil ama, bazı insanlar, adalı kişilerdir ve yalnızdırlar...

İsmet Değirmenci de onlardan biri; bir adalı ressam; ama burada, gözlerini söze çeviriyor, şiir yazıyor.

Bir adada – bir adadan – yazılan şiirler hangi temellere dayanır?

Herşeyden önce, Deniz'e: Deniz çevreler Ada'yı – Ada, Deniz'in içindedir – O'nunla birlikte; ama O'ndan dolayı, yalnız... Ada'ya gelenler, Deniz'den gelirler; gidenler de, gene, Deniz'e – Deniz'den – gideceklerdir.

Ada'da kalan yalnız kişi ise, gene, Deniz'e bakar, bekler – ya beklenen birisinin gelmesini; ya da, tabii, o gelmeyeceğine göre, kendi, çekip gitme zamanın gelmesini – gene Deniz'e –Deniz'den...

İsmet Değirmenci de öyle yapıyor: - Adalıların uğraşlarıyla, ilişkileriyle oluşan Ada yaşamını çerçevelerken, onun içine bir kişiyi özleyen yalnız bir kişi koyu – yor – bekletiyor, çantasını alıp gidene dek, Ada'dan – Deniz'e...

Zafer Yalçınpınar, 23 Ekim 2012, İstanbul

¹ (1894-1980), Bkz: http://tr.wikipedia.org/wiki/Eşref_Şefik

² bkz: Emin Nedret İşli ve Ömer M. Koç'un Yazıları, NTV Tarih Dergisi, Sayı:20, Eylül 2010
bkz: <http://zaferyalcinpınar.com/sefikatabey.jpg>

³ (1914- 1998) Bkz: <http://evvel.org/santrfor-yasar-yalcinpınar-1914-1998>

⁴ (1887-1966) Bkz: http://tr.wikipedia.org/wiki/İngiliz_Kemal

⁵ Samih Rifat, "Ada", Sel Yay. (Geceyarısı kitapları), Ocak 2002

⁶ Erhan Altan, "Ben Koşarım Aşağılara, Koşarım", Dünya Yay., Eylül 2005

⁷ (1915-1972) Bkz: http://tr.wikipedia.org/wiki/Baki_Süha_Ediboğlu

⁸ Baki Süha Ediboğlu, "Bizim Kuşak ve Ötekiler", Varlık Yay., 1968

⁹ (1927-2008) Bkz: http://tr.wikipedia.org/wiki/Fethi_Naci

¹⁰ Fethi Naci, "Dünya Bir Gölgelektir", YKY, 2002

¹¹ (1928-1976) Bkz: http://tr.wikipedia.org/wiki/Kuzgun_Acar

¹² İsmet Değirmenci, "Gemi Ne zaman Gelecek?", Assos Yay., 2010